

TEMES D'ACTUALITAT

Espanya, el Marroc i el reconeixement israelià del Sàhara Occidental: anàlisi i claus interpretatives

Sonia Sánchez Díaz

Manifestació a favor del Sàhara Occidental, l'any 2010. Fotografia: Carlos Capote/CC BY 2.0 DEED

El viatge *exprés* efectuat pel president del govern espanyol Pedro Sánchez al Marroc aquest dimecres 21 de febrer s'ha emmarcat en una narrativa de consolidació de les relacions diplomàtiques i bona entesa entre països veïns. Tot i això, l'origen d'allò que alguns han volgut descriure com una nova etapa en les relacions bilaterals ha significat per a Espanya un canvi de trajectòria en la seva política exterior i una ruptura de l'antic consens que existia des de l'any 1976 al voltant de la qüestió de la reclamació de la sobirania marroquina sobre el Sàhara Occidental.

Aquest canvi de rumb suposa el tancament de la crisi diplomàtica oberta entre Espanya i la dinastia alauita a conseqüència de l'hospitalització a Espanya, l'any 2021, del líder del Front Polisario, Brahim Gali, sota un nom fals, i que va tenir com a resposta del Marroc l'enviament de 10.000 immigrants il·legals a la frontera espanyola, recordant amb aquest fet el seu paper com a pivot estratègic en una regió on convergeixen tres fronteres: la del món àrab-mediterrani, Àfrica i Europa. Això explica per què, el març del 2022, el govern marroquí va filtrar una carta en què es posava de manifest que el govern espanyol acceptava com a fórmula vàlida el pla d'autonomia marroquina sobre el Sàhara, fet que

implica un reconeixement *de facto* de la seva sobirania sobre aquest territori. Amb això, el Marroc va voler posar en relleu que el seu domini sobre el Sàhara Occidental constitueix un interès nacional irrenunciable i que qualsevol que pretengui tenir bones relacions de veïnatge ha de pagar el peatge d'aquest reconeixement.

Per a un país en expansió econòmica com el Marroc, que ha aconseguit posicionar l'*Office Chérifien des Phosphates* com una de les companyies més competitives del món en aquest sector, extreure el fosat que requereix la producció d'amoníac per a la fabricació de fertilitzants constitueix allò que els pensadors de la geopolítica anomenen un interès vital. Per això, el control sobre el Sàhara significa una garantia per a la defensa d'aquests interessos, particularment en un moment en què, després de la invasió russa d'Ucraïna, el Marroc s'ha convertit en el principal proveïdor de fosat per a Europa, arribant a assolir el 50% de les nostres importacions d'aquest mineral.

Però Espanya no és l'únic país que ha volgut enfortir les relacions amb el Marroc i que ha hagut de pagar aquest peatge. De fet, la posició del Sàhara com una zona geoeconòmica de primera magnitud per al Marroc va tenir també el seu ressò al conveni que Israel va signar amb el regne marroquí a partir de la inclusió del Marroc als Acords d'Abraham negociats el 2020, i que van tenir com a repercussió el reconeixement oficial, per part d'Israel, de la sobirania marroquina sobre el Sàhara, el passat 17 de juliol de 2023.

El Marroc ha posat de manifest que el seu domini sobre el Sàhara Occidental constitueix un interès nacional irrenunciable i que qualsevol que pretengui tenir bones relacions de veïnatge ha de pagar el peatge d'aquest reconeixement

Aquest article analitza, en aquest context, l'origen històric i l'impacte geopolític i bilateral que hi ha darrere de la decisió de l'Estat d'Israel d'anunciar el reconeixement de la sobirania marroquina sobre el Sàhara Occidental. Això té una rellevància especial en un moment com aquest, quan la recent crisi a Gaza, oberta per la contundent operació militar israeliana en represàlia per l'atac perpetrat per Hamàs el 7 d'octubre passat, va obrir la porta a especular sobre la possible sortida del Marroc dels Acords d'Abraham. Tot i això, la irada reacció del Marroc davant l'intent de pressió del líder de Hamàs, Khaled Meshal, perquè utilitzés els acords com una projecció de força davant Israel, posen en relleu que el Marroc té clares les seves prioritats en política exterior, i que aquestes no passen per arriscar les relacions oficials amb Israel. Això no pot ser en cap cas una sorpresa per a aquells que coneixen les dilatades, encara que majoritàriament clandestines, relacions que han vinculat el Marroc amb l'Estat d'Israel des del moment de la seva independència el 1956, fet que mereix una anàlisi en més profunditat.

El reconeixement en clau geopolítica

“Quan Israel és fort, els Estats Units estan més segurs” (paraules pronunciades per Isaac Herzog, president d’Israel, el 19 de juliol de 2023).

La interpretació estratègica que hi ha darrere del reconeixement d’Israel de la sobirania marroquina sobre el Sàhara Occidental es pot inferir per la convergència d’interessos subjacents a l’aliança militar-industrial construïda entre els Estats Units i Israel al llarg de la seva història i a la conjuntura d’oportunitat que obre per al negoci de la defensa la normalització de relacions amb els països signataris dels Acords d’Abraham, ajudant amb això a sustentar la nova estratègia nord-americana de seguretat per a la regió, que passa per la contenció dels seus dos grans rivals a la regió: Xina i Rússia.

Els acords d’Abraham no només han suposat un nou camí per a la integració d’Israel a l’Orient Mitjà i la normalització de relacions amb els Emirats Àrabs Units (EAU), Bahrain, el Sudan o el Marroc. Darrere dels acords hi ha contractes de bilions de dòlars en seguretat, on els drons i la ciberdefensa juguen un paper protagonista. Als Emirats Àrabs Units, per exemple, com a incentiu per a la signatura dels Acords, els Estats Units els van vendre armes per un valor de 23 bilions de dòlars, incloent-hi la venda de l’F-35, l’avió militar més avançat del món i el més cobejat pels països de la regió que s’ho poden costejar. Igualment, les concessions dels Estats Units al Marroc a canvi del seu reconeixement d’Israel inclouen, a més de la seva sobirania sobre el Sàhara Occidental, acords de venda d’armes, entre els quals hi ha drons d’última generació construïts per empreses que tenen l’origen a l’aliança industrial sorgida a partir de la Guerra del 1967 entre la Indústria Aeronàutica d’Israel (IAI) i l’americana Lockheed Martin, per valor d’un bilió de dòlars.

La cooperació armamentística entre el Marroc, Israel i els Estats Units

Tot i que les relacions bilaterals s’inauguressin formalment després de la signatura per part del Marroc dels Acords d’Abraham el desembre del 2020, la relació comercial en el terreny de la defensa entre Israel i el Marroc ha estat extensa, i inclou, des de l’any 2014, els següents acords de venda:

- Tres drons Heron (2014) fabricats per la Indústria Aeronàutica d’Israel (IAI) per un valor de 50 milions de dòlars (utilitzats, segons certes informacions, per combatre el Front Polisario) [\[1\]](#), així com els famosos drons kamikaze terra-aire Harops, també fabricats per la IAI.
- Sistema de defensa antimíssils Barak MX per un valor de centenars de milers de dòlars, adquirits després de la signatura d’un contracte el 2021 segellat per l’exministre de defensa d’Israel, Benny Gantz. L’acord inclou també la venda de sistemes de radars fabricats per Elta Systems, empresa subsidiària de la Indústria Aeronàutica d’Israel, així com un Sistema de defensa antidrons fabricat per Skylock.

- Hi ha també un projecte per introduir millores proporcionades per part d'Israel a la flota de F-5 de la força aèria marroquina. Aquest avió va arribar al Marroc provinent dels romanents de la Guerra del Vietnam a la dècada dels setanta i necessita una actualització.
- Adquisició per part del Marroc del sistema d'espionatge Pegasus. Aquest sistema és, potser, el més polèmic dels sistemes creats per una empresa israeliana, a causa de la seva capacitat de controlar les comunicacions per mòbil, així com per operar en remot el micròfon o la càmera del mòbil interceptat. Per això, la venda només es permet sota l'aprovació de l'Agència de Control d'Exportacions del Ministeri de Defensa d'Israel, cosa que no va evitar tensions diplomàtiques amb França, després de comprovar-se que alguns dels mòbils espiats pel Marroc pertanyien a ministres de Macron.
- Finalment, l'aliança militar assolida entre el Marroc i Israel des del 2020 ha inclòs la venda de rifles d'assalt Tavor X95, utilitzats per la policia marroquina en la versió de 9 mm, així com entrenament militar a ordres de forces especials marroquines per a la lluita antiterrorista. En aquest àmbit, Israel, el Marroc i els Estats Units han fet més estreta la seva col·laboració participant en exercicis conjunts, com el que va tenir lloc el juliol del 2021 a Israel, o el que es va produir el mes de juny del 2023, liderat pels Estats Units, al Marroc, Gana, Senegal i Tunísia, en el marc dels exercicis anuals de l'AFRICOM anomenats *Lleó Africà*, i en què tropes israelianes del comando Golani van prendre-hi part per primera vegada en la seva història [\[2\]](#).

En aquest context de creixent cooperació militar tripartida s'emmarca, a més, el projecte de convertir el Marroc en un centre de manteniment d'aviació militar per a l'Àfrica occidental [3], particularment per al manteniment dels avions F-16 i Hercules C-130, amb què compten països tan estratègics com Líbia, Níger, Tunísia, el Txad i Egipte. El conegut com a *Maintenance Aero Maroc* (MAM) ha requerit la firma de partenariats estratègics amb les empreses belgues Sabca i Sabena i amb la nord-americana Lockheed Martin [4], cosa que facilitarà, a més, el manteniment dels nous F-16 Bloc 72, que el Marroc espera rebre entre el 2025 i el 2027, en una estratègia de modernització de la seva flota i bases aèries.

El reforçament de la posició dels Estats Units a l'Àfrica a través del Marroc i de l'aliança amb Israel i altres Estats àrabs aliats és un missatge clar a la Xina i Rússia, i s'emmarca en les estratègies de dominació que tradicionalment han portat les grans potències a dominar les relacions entre els aliats de la perifèria. Una mostra de com els Estats Units estan forjant la seva nova xarxa d'aliats a l'Àfrica i a l'Orient Mitjà l'ofereix la participació d'aquests Estats en una reunió d'alt nivell sobre la guerra d'Ucraïna celebrada l'abril del 2022, en què els Estats Units van convidar 14 Estats no-membres de l'OTAN, coneguts formalment com a *Ukraine Defense Consultative Group*, per tal de coordinar l'esforç dels aliats a la guerra contra Rússia. Entre les nacions africanes que van ser convidades s'hi troben Kenya, Libèria, Marroc i Tunísia. Entre els aliats de l'Orient Mitjà hi havia Israel, Qatar i Jordània.

En el cas del Marroc, mantenir el país a l'òrbita occidental i enfortir les seves capacitats defensives militars resulta clau de cara a contenir l'acostament creixent entre Algèria i Rússia, que ja planegen exercicis militars conjunts. Aquest és un objectiu estratègic de màxima prioritat, tant per a l'estabilitat a la frontera entre Algèria i el Marroc com per a la regió del Sahel en conjunt, encara que això requereix negar el dret a l'autodeterminació del poble sahrauí. El Marroc ho sap, i està emprant tota la seva influència i capacitat de dissuasió per aconseguir-ho.

Darrere del reconeixement israelià de la sobirania del Marroc sobre el Sàhara Occidental hi ha els interessos de l'aliança militar-industrial construïda pels Estats Units i Israel al llarg de la seva història

De fet, segons informació apareguda a la web israeliana especialitzada en intel·ligència *JaFaj*, el rei Mohammed VI hauria sol·licitat ajuda a l'exministre de Defensa d'Israel, Benny Gantz, perquè fes d'intermediari amb els Estats Units en la negociació per a la venda del cobejat F-35 que, segons fonts marroquines, els Emirats Àrabs Units estan disposats a finançar [5]. En aquest context, l'aliança militar entre els Estats Units, Israel i el Marroc, en el marc dels Acords d'Abraham, es presenta com un dels grans elements dissuasius de la política exterior i de defensa marroquina. El futur d'aquesta aliança se sustentará a la capacitat de tots els actors de fer convergir els seus interessos defensius. El que resulta menys conegut és que el Marroc i Israel comparteixen una història que demostra que en són capaços.

El reconeixement en clau bilateral

Tot i que, com ja s'ha comentat, la normalització de les relacions bilaterals va tenir lloc, oficialment, en el marc dels Acords d'Abraham subscrits el 2020, la història de la continuada cooperació clandestina entre Israel i el Marroc en l'àmbit de la seguretat i l'intercanvi d'intel·ligència es remunta a la Guerra de 1967 o Guerra dels Sis Dies –el conflicte que va enfrontar Israel als exèrcits d'Egipte, Síria i Jordània en tres fronts, del 5 i al 10 de juny de 1967– moment en què França imposa un embargament i deixa de vendre armes a Israel. Els Estats Units passen a ocupar el seu lloc i redefeixen així la seva política cap a la regió.

Després de la victòria aclaparadora a la guerra, Israel va aprofitar la conjuntura per vendre el seu excedent d'armes franceses al Marroc i, des d'aleshores, tots els caps del Mossad d'Israel han viatjat al país per mantenir trobades amb la monarquia i amb els caps de l'agència d'intel·ligència marroquina. Darrere d'això hi havia la convicció que la cooperació entre els dos Estats servia millor als seus interessos respectius.

Tot i això, el creixent afermament de la cooperació bilateral va tenir uns inicis tortuosos i

menys coneguts, relacionats amb operacions secretes del Mossad per treure del Marroc els 150.000 jueus que patien persecucions i fustigació després de la prohibició del Rei Mohamed V de deixar marxar els jueus marroquins a Israel el 1959. Va ser llavors quan el Mossad va establir al regne alauita una xarxa d'espies (la majoria jueus marroquins) per organitzar l'emigració clandestina, així com una xarxa paral·lela d'organitzacions armades d'autodefensa per protegir-los davant de possibles atacs perpetrats a comunitats jueves marroquines.

L'operació Misgeret [6], que va requerir la cooperació espanyola i que va durar del 1956 al 1961, va aconseguir els seus objectius traient jueus del Marroc en taxis i camions que eren dirigits als principals ports del país, incloent-hi Ceuta i Melilla que, juntament amb un antic camp militar a Gibraltar, es van convertir en bases per ajudar els jueus a escapar del país. La tragèdia ocorreguda el gener del 1961, quan el vaixell *Egoz* (Pisces) es va enfonsar abans d'arribar a les costes de Gibraltar amb més de 40 persones a bord (entre els quals hi havia un oficial de comunicacions del Mossad), va treure a llum l'operació clandestina i el Marroc va encendre's d'ira. Per tant, no va ser fins a la mort de Mohammed V, el març del 1961, i la seva substitució pel pragmàtic Hassan II, quan la monarquia alauita va buscar un acostament més gran als Estats Units i a Israel.

Va ser precisament en aquest acostament quan Israel, emprant les seves connexions amb organitzacions sionistes jueves nord-americanes, va intentar trobar la seva finestra d'oportunitat per influir en el procés d'acostament marroquí als Estats Units, alhora que complia amb el seu gran *leitmotiv*: servir com a Estat refugi a qualsevol jueu del món que necessités protecció. Així, tant la influent *American Jewish Joint Distribution Committee*, com l'*Hebrew Immigrant Aid Society* van oferir pagar una quota per cada jueu a qui el govern marroquí permetés emigrar a Israel, iniciant així la dilatada estratègia d'efectuar concessions als seus aliats a canvi de garanties econòmiques i de seguretat que facilitessin la integració del Marroc a l'òrbita occidental. Tots dos grups van acabar pagant 50 milions de dòlars per treure 60.000 jueus del Marroc. En successives operacions del Mossad, dutes a terme entre el 1961 i el 1967, els israelians, operant des d'una base a Rabat, van treure del Marroc 80.000 jueus.

Tot i això, la cooperació entre el Marroc i Israel en el terreny armamentístic i d'intercanvi d'intel·ligència va patir un revés el 1973, després del suport marroquí a l'aliança entre Egipte i Síria, moment en què el cap del Mossad, Yitzhak Hofi, va ordenar suspendre la col·laboració, encara que aquesta es va reprendre el 1977, quan el Marroc va actuar com a mediador en les reunions secretes entre Egipte i Israel que van conduir a la signatura del Tractat de Pau el 1979. A canvi, els israelians van tornar a vendre equipament militar i van oferir entrenament en tàctiques contrainsurgents per ensenyar al Marroc a lluitar contra el Front Polisario.

Amb la signatura dels Acords d'Oslo, l'any 1993, hi va haver un acostament més oficial i el Marroc va obrir, per primera vegada, una missió diplomàtica de baix nivell a Israel, que Mohammed VI va tancar l'any 2000, després de l'esclat de la segona intifada. Per això, els acords d'Abraham signats el 2020 es poden considerar un episodi més en l'extensa història de relacions bilaterals entre el Marroc i Israel, en què la venda d'armes i l'intercanvi

d'intel·ligència han forjat un mosaic d'interessos comuns.

No obstant això, els nexes històrics amb el Marroc continuen jugant un paper clau com a element de diplomàcia pública i desplegament de "poder tou" entre els dos estats. La petita comunitat jueva que va quedar al país va actuar sempre com a enllaç entre Israel i l'Estat marroquí. N'és una prova la presència de ministres jueus en diferents gabinets de govern, com el ministre de Turisme, Serge Berdugo, o el conseller per a assumptes econòmics i financers, André Azoulay.

Les relacions bilaterals entre Israel i el Marroc són un exemple de la manera com el comerç d'armes i la tecnologia de l'espionatge han funcionat com el braç secret de la política exterior israeliana al món àrab

D'altra banda, les comunitats de jueus marroquins emigrats a Israel constitueixen avui el 12% de la seva població i Mohammed VI ha sabut entendre el potencial d'aquesta relació creant, fa un any, tres organitzacions per a la defensa de la judeïtat marroquina: El Consell Nacional de la Comunitat Jueva Marroquina, La Comissió dels Jueus Marroquins de l'Estranger i La Fundació del Judaisme Marroquí. El fet que la comunitat jueva del Marroc ascendeixi només a 2.000 persones en un país de 30 milions posa de manifest la importància que el regne alauita concedeix a la seva relació estratègica tant amb Israel com amb el món jueu d'origen sefardita-marroquí. Una oportunitat i un potencial de què Espanya, veritable lloc d'origen d'aquests jueus, hauria de prendre nota en la seva projecció exterior.

Conclusions

El reconeixement israelià de la sobirania marroquina sobre el Sàhara Occidental s'ha d'entendre com la culminació d'una prolongada relació encoberta, iniciada a finals de la dècada dels cinquanta del segle passat, i que va assolir més profunditat gràcies a la implicació nord-americana i als seus interessos estratègics en la regió, així com pels nexes històrics que l'Estat d'Israel ha estat capaç de forjar amb les comunitats jueves arreu del món. Tot i que l'anunci del reconeixement va respondre a motivacions polítiques que tenen a veure amb la necessitat de projectar èxit en l'àmbit exterior per aplacar la inestabilitat interna que pateix avui Israel, les relacions bilaterals amb el Regne del Marroc continuen sent un exemple de la manera com el comerç d'armes i la tecnologia de l'espionatge han funcionat com el braç secret de la política exterior israeliana al món àrab.

Fins a quin punt la Guerra de Gaza suposarà un fre a aquesta projecció és una qüestió que encara queda per dilucidar. Dependrà de la capacitat d'implicar, en la recerca d'una solució negociada al conflicte amb Palestina, els estats membres i potencialment membres dels Acords d'Abraham, així com el manteniment del lideratge dels Estats Units en aquest

procés. Això s'haurà de fer en un escenari de creixent competitivitat, on Rússia, i sobretot la Xina, intentaran aprofitar la finestra d'oportunitat que representa exercir com a *broker* per a la pau a la regió.

REFERÈNCIES I NOTES

- 1 — Mitzer, Stijn i Oliemans, Joost (2023). "A Rare Bird: The IAI Heron In Moroccan Service". Article publicat el 31 d'octubre de 2023 al blog Oryx. [Disponible en línia](#).
- 2 — Sahnouni, Mariya (2023). "Israeli Soldiers Join African Lion 2023 For First Time". Article publicat el 6 de juny de 2023 al portal de notícies Morocco World News. [Disponible en línia](#).
- 3 — Helou, Agnes (2022). "Morocco moves to become maintenance hub for F-16s, C-130s". Article publicat el 29 d'abril de 2022 al portal de notícies online Breaking Defense. [Disponible en línia](#).
- 4 — Sabena Engineering (2022). "Blueberry Group announces strategic partnership with the Kingdom of Morocco". Nota de premsa publicada el 14 d'abril de 2022 al portal web de l'empresa belga Sabena Engineering. [Disponible en línia](#).
- 5 — JaFaj Intelligence Solutions (2021). "Morocco Seeking Israeli Military Technology and Help to Acquire US-Made F35 Fighters". Article publicat el 8 de desembre de 2021 al portal web israelià especialitzat en intel·ligència JaFaj. [Disponible en línia](#).
- 6 — Melman, Yossi (2020). "Assassination, Bribes and Smuggling Jews: Inside the Israeli Mossad's Long Secret Alliance With Morocco". Article d'opinió publicat el 17 de desembre de 2020 a l'edició digital del diari israelià Haaretz. [Disponible en línia](#).

Sonia Sánchez Díaz

Sonia Sánchez Díaz és professora de Relacions Internacionals i Vicedegana d'Internacionalització a la Facultat de Comunicació de la Universitat Francisco de Vitoria (Madrid). És doctora en Ciències Polítiques i de l'Administració per la Universitat Complutense de Madrid i té un màster en Política i Societat a Israel per la Universitat Hebrea de Jerusalem i un màster en Relacions Internacionals i Orient Mitjà per la Universitat de Durham. Al llarg de la seva carrera, ha combinat el seu perfil d'assessora i analista política internacional amb la gestió de projectes, la docència i la investigació. Actualment, també és integrant del Consell Científic del Reial Institut Elcano.